

et necessario insita; proindeque ejus theoria in hac parte, vel eadem, vel valde affinis existit theoriæ kantianæ¹.

CAPUT SECUNDUM

DE PROPRIETATIBUS ENTIS

ARTICULUS PRIMUS

De proprietatibus entis in genere.

D. Thomas quinque proprietates enti assignat: *res, aliquid, unum, verum, bonum*: quæ quidem *transcendentales* vocantur, quia omni enti conveniunt, nec ab eo realiter distinguuntur. Dicuntur vero entis *proprietates*, quia sunt veluti varii aspectus, qui ens quodvis sequi concipiuntur.

Ex quo etiam desumi potest ratio divisionis a D. Thoma assignatæ. Nam si ens aspiciamus in seipso et *absolute*, omne ens dicitur *res*, quatenus habet aliquam essentiam: sicut enim ens quodlibet denominatur *ens* ab esse sive existentia, ita dicitur *res* ab essentia; siquidem, ut bene habet D. Thomas, «ens sumitur ab actu essendi, sed nomen *rei*

¹ Atque ex hac affinitate proculdubio tractus italus philosophus, postquam sudavit et alsit in refellendis judiciis syntheticis a priori, ad sensum Kant, tandem fatetur, judicia *primitiva* ab ipso posita merito vocari posse *synthetica a priori*: «Les jugemens à l'aide desquels nous formons les *concepts* ou les idées des choses, sont donc *primitifs*, parce que ce sont les premiers que nous portons sur ces choses: ils sont *synthétique*, parce que nous ajoutons au sujet quelque chose qui n'est pas en lui, ou pour mieux dire, parce que alors nous considérons le sujet en rapport avec quelque chose hors de lui, c'est-à-dire, avec une idée de notre entendement. Ces jugements peuvent encore être appelés *a priori* à juste titre; car, malgré la nécessité où nous sommes d'en recevoir des sens la *matière*, nous n'en trouvons la *forme* que dans notre entendement.» *Nouvel Essai*, etc., loc. cit., art. 27.

exprimit quidditatem sive essentiam entis.» Si ipsum ens absolute sumptum spectemus, quatenus continet indivisionem, dicitur *unum*. Si vero ens inspiciamus *relative*, seu, ut habet D. Thomas, *secundum ordinem unius ad alterum*, vocatur *aliquid*, quatenus includit divisionem ab aliis entibus: «dicitur enim *aliquid*, inquit ille¹, quasi aliud quid; unde sicut ens dicitur unum, in quantum est indivisum in se, ita dicitur *aliquid*, in quantum est ab aliis divisum.»

Denique, ens dicitur *verum* ex ordine ad intellectum, a quo cognoscitur aut cognosci potest: *bonum* vero, quatenus convenientiam vel consensum cum appetitu seu voluntate aliqua præferre potest. Ergo proprietates transcendentales entis nihil realitatis enti addunt; sed sunt ipsum ens, prout variis relationibus rationis subesse potest.

Porro, cum de essentia jam supra egerimus, et quoniam divisio ab aliis, quæ exprimitur nomine *aliquid*, quodammodo consequitur indivisionem entis in seipso qua *unum* constituitur, superest, ut præter unitatem, sermonem institua- mus de veritate et bonitate.

ARTICULUS SECUNDUS

De unitate, identitate et distinctione.

Brevitati consulentes, ejusmodi notiones metaphysicas, per summa capita, sic exponimus:

1.º Sicut unum est: *ens indivisum in se*, ita unitas describi potest: *indivisio entis in plura ejusdem generis*. Ex quo colligitur, quod tam unum, quam unitas, includunt et significant primario aliquid positivum, nempe, ipsam entitatem rei, non tamen nude et absolute sumptam, sed quatenus connotat *negationem* divisionis. Dixi *in plura ejusdem generis*; quia cum dicitur, quod tale ens est indivisum in se ac idcirco *unum*, intelligitur hoc, quatenus illud ens non est divisum,

¹ *QQ. Disp. De Verit.*, q. 1.^a, art. 1.º

neque etiam potest dividi in plura entia ejusdem naturæ, quamvis simul possit dividi in plura diversi generis: sic homo est ens unum et indivisum, quia nequit dividi in plures homines, quantumvis possit dividi in *plura* entia alterius generis vel naturæ, ut in caput, brachia, pedes, etc., aut etiam in corpus et animam.

2.º Ex hac doctrina duo inferre licet: 1.º unitatem transcendentalem minime pugnare cum compositione *reali* entis, cui tribuitur; quamvis namque ens aliquod, ex gr., *homo, arbor*, sit compositum ex *multis ac distinctis* partibus, id nihil officit ad hoc, ut vere et proprie dicatur *unum* ens, *unus* homo, etc.; 2.º unitatem transcendentalem identificari cum unitate *numerica*; omne quippe ens, quod est unum unitate transcendentali, eo ipso est unum unitate numerica; eatenus enim dicitur unum numero, quatenus, indivisionem in se continens, ab aliis entibus est distinctum seu divisum, quod proprium est unitatis transcendentalis ¹. Hæc unitas vocatur

¹ Acriter olim disceptatum fuit in Scholis circa *principium individuationis*, sive originem unitatis pure numericæ. Hanc unitatem quidam repetebant ex ipsa existentia actuali, ut Henricus Gandavensis: alii, ex ipsa rei essentia: quidam, ut Scotus, ex forma quadam a natura formaliter distincta, quam *hæccitatem* solebant appellare: alii a causa efficiente: quidam eandem reponebant in collectione seu complexu accidentium, quæ subjectum afficiunt: quidam denique statuunt cum D. Thoma, principium individuationis, quoad substantias, esse *materiam signatam quantitate*, hoc est, materiam, quatenus dicit ordinem ad has vel illas dimensiones; quoad accidentia vero, aiebant, esse ipsum subjectum, cui inhærent. Ex qua doctrina legitime infert D. Thomas, in angelis, utpote omnis materiæ expertibus, locum non habere unitatem pure numericam, illa ut in eis unitas et diversitas numerica comitentur unitatem et diversitatem specificam.

Notandum tamen, rationalem animam unitati et diversitati numericæ subjici in theoria Angelici Doctoris; quia, quamvis sit expers omnis materiæ, est tamen essentialiter forma, quæ apta est materiæ uniri, atque proinde numerice multiplicatur per

etiam *numerica*, quia plures unitates ejusdem generis vel rationis constituunt *numerum*, atque sub hoc respectu *quantitativa* simul nuncupatur. Itaque, idem ens, v. gr., homo, dici potest unus unitate *transcendentali*, quatenus exprimit indivisionem in se; unitate *numerica*, quatenus ab omnibus aliis entibus distinguitur et dividitur: unitate *quantitativa*, quatenus habet *aptitudinem* ut sit principium et pars *numeri hominum*, seu pars multitudinis *ejusdem generis*, hoc est, hominum.

3.º Præter allatas divisiones, unitas potest esse vel *simplicitatis*, quæ congruit rei omnino indivisibili, sive in res ejusdem, sive alterius rationis, ut est Deus: vel *compositionis*, quæ reperitur in omni ente composito ex partibus realiter distinctis. Hæc unitas compositionis dici potest *metaphysica*, si entis partes realiter distinguantur at separari nequeant, ut existentia respectu angelorum: *physica*, si non solum distinctæ, sed separabiles sint, ut anima et corpus in homine, brachium et pedes in animali: *moralis*, quæ respicit ens, cujus partes nexu morali vel civili junguntur, ut *una familia, unus* populus: *logica* demum, quæ per solum intellectum rei formaliter congruit, quamvis fundamentum ejus extra mentem existat, ut unitas specifica et generica.

4.º Sed maximopere notanda divisio unius: in *unum per se*, et *unum per accidens*. Unum per se dicitur illud, quod habet *unicam* essentiam vel naturam actualem, sive hæc essentia sit in seipsa simplex, ut angelus et anima rationalis, sive composita ex elementis essentialiter ordinatis ad unam naturam vel substantiam constituendam, ut homo, animal, quorum partes, corpus, nempe, et anima seu principium vitale, ita uniuntur et coalescunt, ut *unam* et *unicam* physice substantiam et essentiam constituent. Unum vero per acci-

ordinem seu coaptationem et commesurationem ad hanc vel illam materiam quantitate præditam, cui conjungitur. Hæc sufficiat indicasse; opiniones enim hujusmodi discutere nec licet, nec libet.

dens locum habet, quando duo ita conjunguntur, ut unam essentiam vel naturam non constituent, ut *homo medicus* est ens unum per accidens, quia medicina ita homini conjungitur, ut non concurrat ad constituendam ejus naturam humanam aut substantiam. Ad unitatem *per accidens* reducitur et spectat unitas moralis, de qua supra, idque, sive multitudo, cui tribuitur unitas moralis sit *ordinata*, ut exercitus, sive *confusa*, ut acervus tritici.

Cum natura unitatis affinitatem et nexum habent notiones *identitatis* et *distinctionis*, de quibus ut aliquid breviter attingamus.

5.º Identitatis describi potest: *convenientia rei cum seipsa*, quatenus, nempe, mens nostra, vi abstractionis et reflexionis, rem quasi geminam considerando attingit, ut dum pronuntiat: Petrus *idem* est sibi ipsi. Identitas porro dispesci potest

a) In *physicam* et *moralem*; quarum prima locum habet, dum substantia rei eadem perseverat secundum physicam realitatem, ut angelus vel anima rationalis; altera vero dicitur, cum res mutationi subest quoad physicam ejus entitatem, eadem tamen manendo, vel secundum vulgatam existimationem hominum, ut dum domus integra successive et per partes mutatur, vel secundum dependentiam et subordinationem ad formam seu principia, quæ dant esse specificum rei: sic homo identitatem retinet ex parte corporis, quamvis hujus partes de novo recedant et accedant; omnes quippe informantur, et esse humanum recipiunt ab *eadem* forma.

b) In *genericam*, *specificam* et *numericam*, quam satis ex terminis constat, simulque ex prælibatis in Logica.

c) In identitatem *realem* et *rationis*, quam aliqui formalem appellant. Prima adest inter ea, quæ in rerum natura unum et idem sunt, quamvis distinctis conceptibus a nobis concipiantur, ut *animal* identificatur realiter cum *rationali* in homine. Secunda vero intercedit inter ea, quorum unum neque existere, nec concipi potest sine altero, ut *homo idem* est re et ratione cum *animali rationali*.

d) In identitatem *adæquatam* et *inadæquatam*; quarum prima habetur inter ea, quæ idem sunt secundum omnia principia rem constituentia; secunda, dum res identificatur incomplete cum aliquo ex principiis seu realitatibus eam constituentibus, ut contingit in toto respectu partium; sic ternarius numerus identificatur inadæquate cum unitate, quæ est ejus principium et pars.

6.º *Distinctio* identitati opponitur, sicut multitudo unitati; unde, non secus ac identitas, dividi potest

a) In distinctionem *realem* et *rationis*: quarum prima rebus congruit ante omnem operationem intellectus; altera per hujus solam considerationem. Realis iterum dispescitur

b) In *substantialem*, quæ inter duas vel plures substantias intercedit, *completeque* dicitur, si duæ substantiæ completæ, ut Petrus et Paulus, inter se comparentur; si secus, ut corpus et anima, *substantialis incompleta: accidentalem*, quæ habetur sive inter substantiam et accidens, sive inter duo accidentia: *modalem*, quæ viget inter substantiam et ejus modum; qui modus potest esse vel accidentalis, ut velocitas respectu motus, vel substantialis, hoc est, ad genus et lineam substantiæ pertinens, ut subsistentia respectu naturæ.

c) *Distinctio rationis*, si fundamentum habet in re extra animam posita, dicitur *rationis ratiocinatæ*, ut distinctio inter *animal* et *rationale* in homine: si secus, dicitur *rationis ratiocinantis*, et *pure mentalis*, ut distinctio inter *hominem* et *animal rationale*. Harum prima vocari etiam solet *virtualis*, quatenus res, cui tribuitur, quamvis in se extra mentem sit una et eadem natura, complectitur tamen varios gradus perfectionis: sic natura Petri continet gradus seu prædicata *substantiæ, corporis, viventis, animalis, rationalis*, qui tamen a parte rei constituunt unam et eandem naturam, absque ulla reali distinctione in Petro. Hæc itaque distinctio, qua *distinctio*, seu quatenus unum secernit ab alio, est distinctio *soliis rationis*, ut inter *substantiam* et *animalitatem* in homine, solumque *realis* dicitur fundamentaliter, quatenus res, eo ipso quod continet varios perfectionis gradus, funda-

mentum suppeditat rationi ad efformandos distinctos conceptus¹.

ARTICULUS TERTIUS

De veritate.

Quoniam de veritate satis diximus in Logica, pro conditione operis elementarii superest, ut hic pauca subjiciamus de vero transcendentali, quod inter proprietates entis annumeratur. Itaque,

1.º *Verum transcendentalis* seu metaphysicum est ipsum ens, quatenus dicit ordinem ad intellectum: ratio quippe formalis veri, ut habet D. Thomas, sita est in adæquatione rei et intellectus. Ex quo infertur, verum transcendentalis significare et includere primario ipsam entitatem rei, secundo ejusdem ordinem ad intellectum, atque proinde omne verum transcendentalis converti cum ente, quia ens, eo ipso quod ens dicit ordinem, tum ad intellectum divinum, cui actu adæquatur et a quo mensuratur, tum ad intellectum humanum, cui adæquari potest, veritatem cognitionis seu formalem in eodem determinans ac mensurans. Veritas ergo transcendentalis complete sumpta definiri potest: *entitas rei, prout adæquatur actu intellectui divino, et in potentia intellectui humano.*

2.º Quia vero ens per ipsam suam essentiam vel entitatem adæquatur intellectui divino, et *aptitudinem* habet, ut adæquetur intellectui humano, sequitur, veritatem transcendentalem nihil addere enti nisi relationem rationis, ac proin-

¹ Recentiores inepte, ad risum usque, distinctionem hanc *virtualem* interpretati sunt, ut videre fas est in eorundem operibus sæculo hocce et proxime elapso conscriptis. Ipsemet Guevara, qui ab Scholasticorum philosophia cæteris minus abhorret, hæc scribit: "Distinctio virtualis, per auctores hujus sententiæ, est virtus distinctionis realis, ad evitanda contradictoria, quæ alioqui talia essent, si talis distinctio non daretur."

de ens et verum sola ratione distingui. Attamen, secundum concipiendi modum, prius est ens quam verum, quia prius est concipere ens in seipso quam per comparisonem et ordinem ad intellectum aliquem, ratione cujus enti advenit ratio formalis et denominatio *veri*.

3.º Veritas transcendentalis, si spectetur prout refertur ad intellectum humanum, id est, prout *aptitudinem* seu capacitatem obtinet ad hunc sibi adæquandum, determinando in ipso veritatem formalem, identificatur et convertitur cum *cognoscibilitate* rei; siquidem res quælibet in tantum est *cognoscibilis*, in quantum est ens potens adæquare sibi intellectum humanum, ejusque veritatem mensurare. Quod quidem adeo verum est, ut etiam ea, quæ in seipsis sunt *non entia*, ut privationes, *cognoscibilia* sint a nobis per respectum et comparisonem ad ens reale.

4.º Si hæc conferas cum his, quæ in Logica circa veritatem statuta sunt, sequentia corollaria colliges:

Primum. *Ex veritatibus transcendentalibus una major alia dici potest, ast veritas formalis seu cognitionis prorsus est indivisibilis.* Si enim veritas transcendentalis convertitur cum ente, a quo non realiter, sed sola ratione differt, quo perfectius ac nobilius sit ens, major ac perfectior erit ejusdem veritas transcendentalis. Ast id locum non habet in veritate cognitionis, quæ tota sita est in conformitate ad rem cognitam, quæ si deficiat, falsitas exurgit, inter quam et veritatem nihil medium cadit.

Secundum. *Veritas cognitionis nostræ solum subjici potest mutationi ex mutatione objecti, quod respicit.* Cum enim hæc veritas tota consistat in conformitate cum objecto cognito, deficere aut mutari nequit nisi quatenus deficit aut mutatur objectum, prout evenire potest in propositionibus contingentibus, ut si dicam: *nunc pluit*, deficiente pluvia, deficit veritas propositionis. Ex quo plane consequitur, eas veritates cognitionis, quæ respiciunt objecta necessaria et immutabilia, aut continent et expriment relationes essentielles rerum, esse prorsus et absolute immutabiles, sicut ipsa objecta

et relationes objectorum, ad quæ ordinem habent; ut si dicam: *Deus existit; peccatum est malum; anima hominis est immortalis.*

Tertium. *Ergo impia simul et absurda existit doctrina Cousin et aliorum asseclarum moderni Eclectismi circa veritatem.* Docent enim hi, nullam existere veritatem immutabilem et completam, quæ errorem vel falsitatem excludat; immo vero adfirmant, nullum existere revera errorem, sed omnia esse vera pro diversis rerum adjunctis et temporibus; ita ut error *apparenter* tantum sit error¹ ac veritatem in se contineat.

Quartum. *Ergo veritas transcendentalis triplici ratione definiri potest.* Nam, ex dictis, hæc veritas: 1.º convertitur seu identificatur cum ente; 2.º includit respectum ad intellectum aliquem; 3.º est causa et mensura veritatis nostri intellectus vel cognitionis. Unde merito habet D. Thomas: «Secundum hoc ergo tripliciter veritas et verum definiri invenitur. Uno modo secundum id, quod præcedit rationem veritatis, et in quo verum fundatur; et sic Augustinus definit in *L. Solil.*: *verum est id, quod est...* Et alio modo definitur secundum id, quod formaliter rationem veri perficit, et sic dixit Anselmus in *L. De verit.*: *veritas est rectitudo* (conformitas vel adæquatio) *sola mente perceptibilis* (sensus enim rationem veritatis non percipiunt); rectitudo enim ista se-

¹ Ut ea prætermittam, quæ Jouffroy, Lerminier cum aliis habent, sufficiat pauca ex ipso moderni Eclectismi parente desumere: «L'erreur est un des éléments de la pensée pris pour la pensée tout entière; une vérité incomplète convertie en une vérité complète. Il n'y a guère d'autre erreur possible». *Introd. à l'hist. de la Phil.*, lect. 7.^a «Toute erreur renferme une vérité dont le seul défaut est d'être incomplète... il faut se dire que toute erreur n'est qu'une apparence et couvre une vérité, et que l'erreur, si on peut s'exprimer ainsi, est la forme de la vérité dans l'histoire. Toutes ces erreurs, c'est-à-dire, toutes ces vérités, se succèdent; elles commencent et elles finissent». *Ibid.*, ect. 6.^a

cundum adæquationem quamdam (nempe, ad intellectum) dicitur... Tertio modo definitur verum secundum affectum consequentem; et sic... Augustinus in *L. De vera Relig.*: *Veritas est, qua ostenditur id, quod est*¹.

ARTICULUS QUARTUS

*De bono et perfecto*1.º *Bonum.*

Sicut ens dicitur verum, quatenus dicit ordinem ad intellectum, ita dicitur *bonum*, quatenus dicit ordinem ad appetitum; unde bonitas transcendentalis est: *appetibilitas entis*. Et quia omne ens habere potest convenientiam cum appetitu aliquo, ideo bonum transcendentalis convertitur cum ente, atque, ut D. Augustinus ajebat, *in quantum sumus, boni sumus*. Itaque, bonum ab ente non distinguitur nisi distinctione rationis, ab ente siquidem solum *nihilum* realiter distinguitur, quod sane rationem boni non habet.

Bonum porro appetitum actu non movet, nisi actu apprehendatur ut appetitui conveniens, juxta vulgatum axioma: *nihil volitum, quin præcognitum*. Ex quo infertur: 1.º bonitatem transcendentalem esse appetibilitatem rei *fundamentaliter* sumptam, atque proinde ab appetitione et perceptione independentem, sicut et ipsum ens, cum quo convertitur: bonitatem vero *actualem* sive *formalem* præsupponere perceptionem convenientiæ hujus entis cum appetitu; 2.º bonitatem istam actualem congrue dividi in *veram* et *apparentem*, prout res appetita *vere* congruit appetenti, vel congruere falso et immerito existimatur.

Quod attinet boni partitiones, easdem fere suscipit ac ens, ita ut possit dividi: in *absolutum* et *relativum*, *substantiale* et *accidentale*, *spirituale* et *materiale*, etc. Ast vero divisiones ipsi quodammodo propriæ sunt, præter memoratam boni

¹ QQ. Disp. De Verit., q. 1.^a, art. 1.º